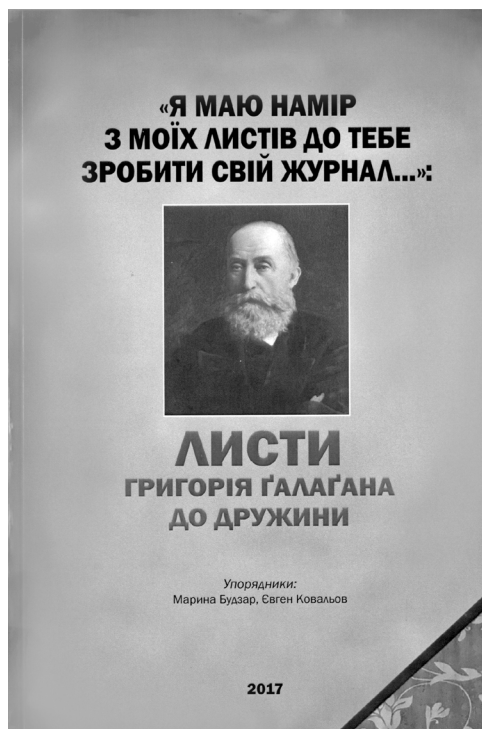

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

«Я МАЮ НАМІР З МОЇХ ЛИСТІВ ДО ТЕБЕ ЗРОБИТИ СВІЙ ЖУРНАЛ...»:
Листи Григорія Галагана до дружини /
Упор.: М.Будзар, Є.Ковальов; за ред.
І.Колесник. – К.: Вид-во ФОП
Антоненко Л.І. «STREAMLINE», 2017. – 136 с.

Постать Григорія Павловича Галагана (1819–1888 рр.) варта серйозної уваги дослідників української історії ХІХ ст. Нащадок впливового в Гетьманщині козацького старшинського роду, багатий поміщик, громадський діяч, українофіл, він був учасником або свідком ключових історичних подій свого часу, підтримував взаємини з багатьма видатними представниками суспільно-політичної та культурної еліти. Галаганівський родинний архів, наразі поділений між Інститутом рукопису Національної бібліотеки України

імені В.Вернадського, Центральним державним історичним архівом України в м. Києві та Державним архівом Полтавської області, містить чимало вельми цінних джерел з історії України ХVІІІ–ХІХ ст., які, однак, досі лише частково було запроваджено до наукового обігу.

Марина Будзар та Євген Ковальов, історики-дослідники з Київського університету імені Б.Грінченка, опублікували збірку з 32-х листів Г.Галагана до його дружини Катерини Василівни, уродженої Кочубей, за 1858 р. Цей епістолярний цикл належить до того часу, коли Г.Галаган здійснив подорож до Москви й Петербурга, узявши участь у роботі комісії з підготовки межування земель у Чернігівській і Полтавській губерніях, що було пов'язано з початком підготовки селянської реформи. У своїх листах він повідомляв дружину про поточні події суспільного життя, характеризував своїх сучасників, розмірковував щодо перспектив скасування кріпацтва. Для нього ці листи стали своєрідним звітом («журналом») про зроблене, побачене та почуте впродовж перших п'яти

місяців 1858 р. Тексту листів передую розвідка М.Будзар «Постаті, події, судження у листах Г.Галаґана до дружини». У ній міститься ґрунтовна джерелознавча характеристика галаґанівських епістолярних матеріалів. Дослідниця визначила проблемно-тематичне розмаїття листів Г.Галаґана та реконструювала той соціокультурний контекст, в якому їх було створено.

Тексти листів супроводжуються коментарями й довідковим апаратом. Тут наведено відомості про численних осіб, згаданих у листуванні, а також про політичні, соціальні та культурні реалії, відбиті у цьому епістолярному комплексі. Загалом коментарі добре контекстуалізують листи, відтворюючи життєвий світ їх автора – коло його спілкування, суспільні та приватні інтереси тощо. Тому доволі влучно впорядники назвали цю частину своєї публікації «Григорій Галаґан у мережі соціокультурних зв'язків».

Листування Г.Галаґана засвідчує гостре ідейне протиборство прибічників і противників здійснення селянської реформи, лібералів-прогресистів («емансипаторів», «червоних») і реакціонерів-консерваторів, що розгорнулося у дворянсько-поміщицьких спільнотах Лівобережної України.

За галаґанівським листуванням можна вивчати економічну діяльність великого землевласника напередодні скасування кріпацтва, зокрема його взаємодію з селянами та управителями маєтностей, проблеми поміщицького підприємництва у сільському господарстві (на прикладі роботи Ічнянського цукрового заводу).

Багатий матеріал листи Г.Галаґана містять для дослідника історії повсякденності. Зокрема довідуємося про інтер'єри апартаментів, в яких мешкала знать, засоби пересування, організацію зв'язку (обмін листами, телеграмами, поштовими посилками), проведення дозвілля (театр, застілля тощо).

У листуванні Г.Галаґана знайде собі поживу й той, хто цікавиться історією сім'ї як соціокультурного інституту. Ідеться, зокрема, про стосунки між чоловіком і жінкою, батьком та дитиною, взаємини з родичами і свояками. Галаґанівське листування засвідчує, що родичання було важливим засобом налагоджування та підтримування соціальних комунікацій.

Також заслуговує на увагу матеріал для вивчення культури читання – цікавість Г.Галаґана до періодичних видань, новинок художньої літератури та публіцистики. Цікава й мовна культура в епістолярній спадщині Г.Галаґана. Листи його тримовні – здебільшого писані російською, але зі вкрапленнями французької та української. Це має певне значення для історичної соціолінгвістики, себто для дослідження соціальних контекстів уживання тієї чи іншої мови.

Значний науковий інтерес становлять свідчення Г.Галаґана про взаємини в колі українофілів. Особливо цікава його оцінка суспільно-політичних позицій П.Куліша. Міркування, висловлені в листуванні Г.Галаґана, указують на конфлікт між наявною соціальною диференціацією та утвердженням ідеалу егалітаризму в українському національному русі у середині XIX ст. Це може стати доволі корисним матеріалом для з'ясування причин майже суцільної «русифікації» українського дворянства впродовж другої половини XIX ст., а також для розуміння того, чому ж цей стан залишився здебільшого осторонь

формування модерної української нації. Крім того, листування Г.Галаґана вказує на зв'язки українофілів із московським слов'янофільством – на проблему, яка ще не має належного висвітлення в українській історіографії.

Отже частина епістолярної спадщини Г.Галаґана, опублікована М.Будзар і Є.Ковальовим, може бути корисною для дослідників соціальної, політичної та економічної історії України середини XIX ст., себто того часу, коли Наддніпрянщина разом з усією Російською імперією вступала на шлях реформ, що започаткували радикальну модернізацію суспільного життя, утвердження капіталізму, демократизацію соціальних відносин і піднесення націоналізму. Листування Г.Галаґана може стати у пригоді історикові, що шукає відповідь на вельми важливе питання: як дворянсько-поміщицька верства українського суспільства у середині XIX ст. реагувала на виклики модерності?

М.Будзар і Є.Ковальов зазначають, що мають намір у майбутньому продовжити публікацію документів з Галаґанівського архіву. Це обіцяє істотне розширення джерельної бази для осягнення української минувшини XVIII–XIX ст.

О.Л.Іванюк (Київ)